

การสร้างสันติภาพในสังคมพหุลักษณะทางศาสนาชาติพันธุ์: กรณีศึกษามุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทย

สุชาติ เศรษฐมาลินี
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยพายัพ

naisuchart@gmail.com

DOI : 10.14456/tujournal.2016.14

บทคัดย่อ

แนวโน้มของปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรงในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มักเกี่ยวข้องกับประเด็นความขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ ในขณะที่คนทั่วไปมักกล่าวหาว่าศาสนาคือสาเหตุของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ได้มีนักวิชาการโต้แย้งว่าศาสนาสามารถเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์สันติภาพ

งานวิจัยนี้เป็นการพยายามสำรวจตรวจสอบถึงการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนมุสลิมกับคนต่างศาสนาในระดับชุมชน โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปฏิบัติการของกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมว่ามีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้พวกเขาอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยสันติสุข งานศึกษานี้จึงนับเป็นความสนใจการสร้างสันติภาพในเชิงบวกจากเบื้องล่าง มากกว่าจะศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองเพื่อใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติภาพในสังคม โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกชาวบ้านในชุมชน

งานศึกษานี้พบว่า เงื่อนไขสำคัญในการสร้างสันติภาพจากเบื้องล่างของชุมชนมุสลิมในชายแดนภาคเหนือของไทยคือ หนึ่ง การไม่ยึดติดในความจริงสมบูรณ์สูงสุดในศาสนาของตัวเองเท่านั้น สอง การก้าวข้ามเส้นแบ่งพวกเขา-พวกเรา สาม การคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และประการสุดท้าย การสร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาชาติพันธุ์

[วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2559]

คำสำคัญ: การสร้างสันติภาพ, การสร้างสันติภาพจากเบื้องล่าง, สังคมพหุลักษณะ, อัตลักษณ์ทางศาสนาชาติพันธุ์, มุสลิมภาคเหนือของไทย

Peacebuilding in Ethnoreligious Pluralistic Society:

A Case Study of Muslims in Northern Thailand

Suchart Setthamalinee

Department of Peace Studies

Payap University

naisuchart@gmail.com

DOI : 10.14456/tujournal.2016.14

Abstract

During the past 2-3 decades, the tendency of violent conflicts throughout the world always involve with the issue of ethno-religious conflict. On the one hand, some literatures accused religion as the cause of violent conflicts, on the other hand, a number of scholars insist that religion can also be a force for peacebuilding.

This study attempts to explore the conditions of peaceful coexistence between Muslim and non-Muslim at community level in two communities of border area in northern Thailand. The study more emphasizes on everyday practices or building peace from below rather than involving with the power relation of political structure to resolve any conflicts in society. This research adopts various methods of an Anthropological research such as in-depth interview, participant observation for collecting data.

The study finds that in order to building peace from below, these are some crucial conditions: avoiding absolutist; avoiding exclusivist; being rationalist, and establishing center for ethnoreligious dialogue and understanding.

[Thammasat Journal, Volume 35 No.2, 2016]

Keywords: peacebuilding, peacebuilding from below, pluralistic society, ethnoreligious identity, Muslims in northern Thailand

“ศาสนาเป็นพื้นฐานที่ทรงพลังของบรรทัดฐานและคุณค่าทางวัฒนธรรม และเพราะศาสนากล่าวถึงเรื่องราวที่ลุ่มลึกที่สุดของชีวิตมนุษย์ ได้แก่ ความกลัวกับความศรัทธา ความมั่นคงกับความเปราะบาง ความถูกต้องกับความผิด และชีวิตโลกนี้กับชีวิตในโลกหน้า เป็นต้น ดังนั้น ศาสนาจึงพัวพันอย่างลึกซึ้งกับสันติภาพของผู้คนและสังคม” (Aziz & Funk, 2001)

บทนำ

งานวิจัยนี้ สนใจศึกษาประเด็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างชุมชนศาสนาในชายแดนกับการสร้างสันติภาพ โดยเน้นการสร้างสันติภาพจากเบื้องล่างของผู้คนธรรมดาสามัญที่มีความหลากหลายทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันแต่ต้องมีความสัมพันธ์กันในชีวิตประจำวัน พวกเขามีการปรับตัว ปรับแนวคิด และการตีความศาสนาของตนอย่างไรเพื่อจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ

งานวิจัยนี้ จึงเน้นการศึกษาการสร้างสันติภาพ (peacebuilding) ในความหมายกว้าง อันหมายถึง สันติภาพในเชิงบวก (positive peace) ได้แก่ สภาวะทางจิตใจและสังคมที่มีความสมานฉันท์ กลมเกลียว มีความยุติธรรม และความเท่าเทียมในเกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ตลอดจนความเห็นใจซึ่งกันและกัน ฯลฯ สันติภาพจึงไม่ใช่เพียงสภาวะของการทำให้ปลอดจากความรุนแรง หรือปลอดจากสงคราม อันเรียกว่า สันติภาพในเชิงลบ (negative peace) ดังการให้คำนิยามจากบรมครูด้านสันติภาพผู้มีชื่อเสียง คือ Johan Galtung¹ (1930-)

ดังนั้น ความหมายของการสร้างสันติภาพในงานศึกษานี้จึงไม่ได้หมายถึงปฏิบัติการใด ๆ โดยองค์กรนานาชาติ หรือโดยรัฐเพื่อยับยั้งความขัดแย้งที่รุนแรงอันเกิดขึ้นด้วยการใช้กองกำลังทหาร หรืออาวุธ หรือวิธีการทางการทูตเข้าแทรกแซงเพื่อให้เกิดสันติภาพขึ้นในสังคม (peacekeeping or peacemaking) หากการสร้างสันติภาพในความหมายกว้างนี้หมายรวมถึงการสร้างหรือเตรียมเงื่อนไขบางอย่างเพื่อหล่อเลี้ยงบ่มเพาะความสัมพันธ์ที่ระหว่งกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างกันในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีบนพื้นฐานของความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และเอื้ออาทรต่อกัน โดยก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาชาติพันธุ์ ผ่านการตีความศาสนาที่เป็นภาษาสากลมองเห็นแก่นธรรมบางอย่างที่ทุกศาสนาต่างมีอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่การตีความในหลักศาสนาของตนอย่างคับแคบแบ่งเขาแบ่งเรา จนนำสู่ความสัมพันธ์ที่เลวร้ายต่อกัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่างเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคม

---

¹ ดูความหมายในรายละเอียดของคำว่า สันติภาพเชิงบวก และสันติภาพเชิงลบ บทที่ 1 “The Meaning of Peace” ใน Barash & Webel (2009, pp. 1-12).

ในขณะที่งานศึกษาส่วนมากมักสนใจสำรวจตรวจสอบถึงว่าเหตุใดศาสนาจึงถูกผูกโยงนำไปสู่ความรุนแรงทั่วโลก ดังนั้น มิติของศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญในการสร้างสันติภาพจึงมักถูกละเลยไป และประการสำคัญ Hans Küng (2007) นักเทววิทยาและบาทหลวงชาวคาทอลิกผู้มีชื่อเสียงได้กล่าวไว้อย่างลุ่มลึกคมคายว่า

“สันติสุขระหว่างชนชาติต่าง ๆ จะเกิดไม่ได้ หากไม่มีสันติสุขระหว่างศาสนา สันติสุขระหว่างศาสนาจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มีการเสวนาระหว่างศาสนา และการเสวนาระหว่างศาสนาจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากศาสนิกในศาสนานั้น ๆ ไม่เข้าใจแก่นแท้หรือในหลักธรรมคำสอนของศาสนาตัวเอง”

นอกจากนั้น John Hick (2005) ศาสตราจารย์ด้านปรัชญาศาสนาและศาสนศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงชาวอังกฤษ ยังได้กล่าวไว้ว่า “ในปัจจุบันนี้ หัวข้อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้วที่การทำสงครามและการใช้ความรุนแรงมักเกี่ยวข้องกับศาสนา ถึงแม้ว่าศาสนาจะไม่ใช่สาเหตุหลักแต่คำสอนของศาสนามักถูกนำไปสร้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง” และนอกจากนั้น งานที่มีชื่อเสียงของ R. Scott Appleby (2000) ได้เสนอว่า ศาสนามักจะถูกนำไปรับใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มผู้นิยมความสุดโต่ง แต่ขณะเดียวกันศาสนาก็มีต้นทุนและศักยภาพมากมายที่จะนำสู่การสร้างสรรคสันติภาพ

สำหรับงานวิชาการในสังคมไทยที่ผ่านมา มักนิยมศึกษาประเด็นทางด้านศาสนาหรือชาติพันธุ์แบบแยกส่วนออกจากกัน หรือมุ่งเน้นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยละเลยมิติทางด้านศาสนาในฐานะที่จะเป็นพลังสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยมีแนวโน้มสูงที่จะเกิดความขัดแย้งทางศาสนาชาติพันธุ์ ดังกรณีความขัดแย้งจนนำไปสู่ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ ซึ่งสืบเนื่องมาหลายทศวรรษระหว่างความขัดแย้งในแนวตั้งระหว่างชาวมลายูมุสลิมบางกลุ่มกับรัฐไทย และต่อมาพัฒนาการของความขัดแย้งที่รุนแรงเริ่มลุกลามสู่ความขัดแย้งในแนวราบระหว่างกลุ่มชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ดังกล่าว และจากสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ดังกล่าว ทำให้งานศึกษาชุมชนมุสลิมในสังคมไทยที่ผ่านมามักถูกครอบงำโดยงานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิมในภาคใต้ ดังที่แพรว ศิริศักดิ์คำเก็ง ได้ศึกษาบทบาทงานมุสลิมศึกษาในภาคใต้ในช่วง 26 ปีที่ผ่านมาโดยนักวิชาการไทยพบว่า มีมากถึง 337 เรื่อง (Sirisakdamkoeng, 2009) และหากรวมถึงงานที่ศึกษาโดยนักวิชาการจากต่างประเทศด้วยแล้วคาดว่าจะมีมากกว่า 700 เรื่อง ในขณะที่ความเป็นจริงสังคมไทยยังประกอบด้วยชาวมุสลิมอีกหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษเป็นผู้อพยพมาจากที่ต่าง ๆ เช่น เปอร์เซีย ชาวจาก อินเดีย บังกลาดี ปากีสถาน (ปาทาน) จีน ฯลฯ ซึ่งมีงานวิชาการที่ศึกษากลุ่มชนต่าง ๆ เหล่านี้ค่อนข้างน้อยมากในสังคมไทย

ปัจจุบัน สังคมไทยประกอบด้วยประชากรมุสลิมประมาณ 6-8 ล้านคน ซึ่งร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และที่เหลือกระจายไปในภูมิภาคอื่น ๆ รวมทั้งภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุสลิมตามแนวตะเข็บชายแดนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพเข้ามาใหม่ในแผ่นดินไทย โดยมีกลุ่มชนดำรงอยู่อย่างหลากหลายศาสนาและชาติพันธุ์มาก่อนหน้านั้น ทำให้ชาวมุสลิมเหล่านั้นมีการปรับตัวให้เข้ากับผู้คนในชุมชน ควบคู่กับการต่อสู้เพื่อธำรงรักษาและสืบทอดอัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนจึงเปรียบเหมือนสนามที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวาของการปรับตัว และต่อสู้ดิ้นรนบนพื้นฐานของการมุ่งสู่การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งสนใจศึกษาถึงปฏิบัติการการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของชุมชนมุสลิมในภาคเหนือท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาชาติพันธุ์ ซึ่งยังมีงานศึกษาอยู่น้อยมากทั้งในแง่ประเด็นและพื้นที่ที่ศึกษามุสลิมในภาคเหนือ โดยมุ่งหวังว่าความเข้าใจดังกล่าวจะเป็นบทเรียนสำคัญเพื่อช่วยเติมเต็มงานมุสลิมศึกษาในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบริบทของความขัดแย้งในแนวราบระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านอันจะนำมาซึ่งความรุนแรงยิ่งขึ้นในภาคใต้หรือสังคมอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาเพื่อที่จะตอบคำถามการวิจัยว่า ชาวมุสลิมชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือมีกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ การปรับตัว และการธำรงอัตลักษณ์ของตน เพื่อการอยู่ร่วมกับกลุ่มศาสนาชาติพันธุ์อื่น ๆ ในชุมชนอย่างสันติได้อย่างไร

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีลำดับของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ในระยะเริ่มต้น ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งของสังคมพหุลักษณะในที่ต่าง ๆ ที่มีกลุ่มศาสนาชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่ด้วยกันอย่างหลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยเงื่อนไขของความขัดแย้งและแนวทางการสร้างสันติภาพในสังคมต่าง ๆ ต่อมา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนมุสลิมภาคเหนือ คือ หมู่บ้านยาง ต.แม่ฮอน อ.ปางง จ.เชียงใหม่ และชุมชนมุสลิม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายดังนี้

วิธีการแรก สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนของทุกศาสนา ในพื้นที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในมิติต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชนและกับโลกภายนอกชุมชน ลักษณะและเงื่อนไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และแนวทางการจัดการขัดแย้งเพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายของผู้คน

วิธีการต่อมา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของศาสนิกชนต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสังเกตและทำความเข้าใจปฏิบัติการจริงในชีวิตประจำวันของศาสนิกชนต่าง ๆ ในชุมชน

สำรวจงานศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชาติพันธุ์

ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงอันมีสาเหตุจากศาสนานั้นมีจำนวนสูงชันอย่างมากทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งของศาสนาในยุโรป ความขัดแย้งของขบวนการชาตินิยมของกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมในปาเลสไตน์ไปจนถึงมาเลเซีย Steve Bruce (2003 อ้างใน Ruane & Todd, 2011, p. 67) ประเมินว่า ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงถึงสามในสี่ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมานั้น มีสาเหตุเชื่อมโยงกับองค์ประกอบทางศาสนา ดังนั้น จึงน่าสนใจที่จะพิจารณาว่า ศาสนาและชาติพันธุ์มีความเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์กันในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง และศาสนามีทรัพยากรอะไรบ้างที่จะช่วยแก้ไขความขัดแย้งและช่วยสร้างสันติภาพในสังคม

มีนักวิชาการสรุปความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชาติพันธุ์ออกเป็น 3 ประเภทกว้าง ๆ ได้แก่

- (1) Ethnic Fusion เกิดขึ้นโดยมีพื้นฐานทางศาสนาร่วมกัน ความเป็นศาสนาหรืออัตลักษณ์ทางศาสนาค่อย ๆ ผูกติด เชื่อมโยง และหลอมรวมผู้คนเข้าหากัน
- (2) Ethnic Religious ศาสนาเป็นเพียงปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในหลาย ๆ องค์ประกอบของความเป็นชาติพันธุ์ กล่าวคือ หากไม่พิจารณาเรื่องศาสนา คนกลุ่มนี้ก็ยังคงมีความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น คนรัสเซีย ความเป็นคริสต์นิกายออร์ทอด็อกซ์ของพวกเขา คือ องค์ประกอบหนึ่งควบคู่กับภาษาหรือวัฒนธรรมอื่น ๆ
- (3) Religious Ethnicity เป็นการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับความเป็นชาติพันธุ์ที่ซับซ้อนขึ้น กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์พยายามที่จะเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับศาสนาที่คนอื่นนับถือและไม่ใช่ศาสนาดั้งเดิมของตน

นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีการหลอมรวมระหว่างศาสนากับชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน (ethnic fusion) มักจะมีความสัมพันธ์ที่เข้มข้นและมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรง ในขณะที่กลุ่มที่พยายามเชื่อมตนเองกับศาสนาอื่น โดยไม่ได้ผูกติดกับศาสนาตัวเองอย่างเข้มข้น (religious ethnicity) จะมีความยืดหยุ่นในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชาติพันธุ์ และมีแนวโน้มที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติมากกว่า

เป็นที่แน่นอนว่าศาสนามีบทบาทสำคัญในพลวัตของความขัดแย้ง แต่ในขณะเดียวกันศาสนาและบุคคลในศาสนาต่าง ๆ ก็อาจมีบทบาทในการสร้างสันติภาพด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในบทความนี้จะสำรวจการปฏิบัติทางศาสนาในการสร้างสันติภาพ ซึ่งผู้คนในศาสนาต่าง ๆ ได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาชาติพันธุ์ และช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล

Peggy Levitt (2008) ศึกษาศาสนิกชนต่าง ๆ ของผู้อพยพในเมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ชาวอินเดียนแดง ชาวปากีสถานมุสลิม ชาวไอริชคาทอลิก และชาวบราซิลโปรเตสแตนต์ พบว่า ในขณะที่ประวัติศาสตร์โดยทั่วไปมักมองศาสนาในทางลบ พร้อมนำไปสู่ความรุนแรงและความเกลียดชัง แต่ศาสนาของคนผู้อพยพในเขตพื้นที่แถบชายแดน ถูกใช้ในการสร้างพลังเชิงบวกเพื่อดึงผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเพื่อร่วมสร้างสังคมที่ดี และการสร้างบรรยากาศความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน

Yutaka Hayashi (2015) ศึกษาการสร้างสันติภาพในประเทศอัฟกานิสถานจากมุมมองของคนในชนบทหลังปี 2001 เมื่อมองการสร้างสันติภาพโดยทั่วไปมักมองไปที่บทบาทของรัฐ ได้แก่ การออกกฎหมาย หรือกฎหมาย โดยละเอียดชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการสร้างสันติภาพที่มั่นคง

Christoffer Burnett-Cargill (2011) พบว่า ประเทศในทวีปแอฟริกาที่มีประสบการณ์มากมายเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพของชนพื้นเมืองในระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งไม่ค่อยถูกนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลักทั่วไป โดยปรกติกระบวนการสันติภาพในชุมชนมักเกี่ยวข้องกับ การหาความเห็นพ้องต้องกัน การบอกเล่าความจริง และการสร้างความยุติธรรมแบบฟื้นฟู ตลอดจนการมุ่งเน้นอย่างแข็งขันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน พบว่ามีบ่อยครั้งที่ผู้นำแบบประเพณี เช่น หัวหน้าหมู่บ้าน หรือผู้อาวุโส ในชุมชนจะเป็นผู้นำในการเป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ กระบวนการสร้างสันติภาพในชุมชนท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลซึ่งอำนาจรัฐอาจเข้าไปดูแลได้ไม่เต็มที่ ดังเช่นในประเทศเคนยา เอธิโอเปีย ยูกันดา และไนจีเรีย โดยภายใต้แก่นของกระบวนการสร้างสันติภาพนี้ต่างมุ่งเน้นการรักษาสายใยทางสังคม (social bonds) และความสมานกลมกลืนในชุมชน ด้วยเหตุผลนี้ พวกเขาจึงมุ่งเน้นการฟื้นฟูความยุติธรรมและหันหน้าเข้าหากัน อภัยและชดเชยกัน มากกว่าการใช้วิธีการลงโทษ การสร้างสันติภาพจึงมักกระทำผ่านสัญลักษณ์ในทางพิธีกรรม อาทิ แบ่งปันอาหารและเครื่องดื่มกัน กระบวนการดังกล่าวนี้มีเพียงเหมาะกับการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนระดับเล็ก ๆ เท่านั้น แต่ยังคงนำไปใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างชุมชนด้วยเช่นกัน

ปัจจัยความสำเร็จในการสร้างสันติภาพระดับชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ประการแรก เป็นกระบวนการสร้างสันติภาพโดยรวมของคนทุกฝ่ายในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะผู้หญิง เยาวชน หรือนักธุรกิจท้องถิ่น ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ประการที่สอง เป็นกระบวนการที่ท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ใช้วิธีการอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นระดมทรัพยากรจากความร่วมมือของคนในชุมชนอันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ประการที่สาม ความซับซ้อนของความขัดแย้งและการมีผู้เกี่ยวข้องที่หลากหลายซึ่งมีผลประโยชน์ที่หลากหลายได้รับการพูดถึง และกระบวนการจัดการความขัดแย้งจึงค่อยเป็นค่อยไปแบบไม่ต้องรีบเร่งเพื่อจัดการกับความซับซ้อนของปัญหา และประการสุดท้าย เกิดความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเพื่อรับผิดชอบร่วมกันในการช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

กรอบคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปจากการศึกษาชาติพันธุ์ คือมิติการดำรงอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ โดยต้องการทำความเข้าใจปฏิบัติการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนว่า พวกเขาเหล่านั้นมีการปรับตัว จัดการ ต่อรอง และดำรงอยู่อย่างไรท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนในการทำความเข้าใจเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของสังคมพหุลักษณะ (pluralistic society) ว่ามิติสำคัญของสังคมพหุลักษณะนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาหรือชาติพันธุ์ หรือมีความอดกลั้นต่อกัน ต่างคนต่างอยู่โดยไม่แยแสซึ่งกันและกัน หากแต่เป็นสังคมที่ปรารถนาจะเข้าใจผู้อื่น เคารพในความหลากหลาย ตลอดจนมีความกระตือรือร้นที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีความแตกต่างไปจากตน

การศึกษาวิจัยนี้จะพยายามให้ความสำคัญต่อพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชาติพันธุ์กับเงื่อนไขทางศาสนาของศาสนิกชนต่าง ๆ ทั้งสองด้านอย่างสมดุลกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยเชื่อว่าหากงานศึกษานี้จะสามารถชี้และแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของการก้าวข้ามพรมแดนทางศาสนา ระหว่างมุสลิมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ย่อมน่าจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจสู่สังคมในวงกว้างถึงแนวทางการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ท่ามกลางความขัดแย้งของสังคมพหุลักษณะทางศาสนาชาติพันธุ์

ผลการศึกษา

บริบทของข้อมูลพื้นที่ที่ศึกษา: ชุมชนมุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทย

กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมบ้านยาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

ชุมชนบ้านยาง มีประชากรประมาณ 200 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานชาวจีนอพยพจากมณฑลยูนนาน ประเทศจีน คนในพื้นที่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะสวนส้มและสวนลิ้นจี่ ประชากรชุมชนบ้านยางประกอบด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในการนับถือศาสนา ได้แก่ ชาวจีนพุทธประมาณ ร้อยละ 60 ชาวจีนมุสลิมประมาณร้อยละ 30 และผู้นับถือศาสนาคริสต์ประมาณร้อยละ 10

มัสยิดอัลเอียะฮ์ซานเริ่มก่อตั้งใน พ.ศ. 2492 หรือประมาณเกือบ 70 ปีมาแล้ว โดยผู้ร่วมก่อตั้งคือ บรรพบุรุษชาวจีนที่นับถือศาสนาอิสลามที่อพยพมาจากประเทศจีน ซึ่งมีประมาณ 30 ครัวเรือน ได้ร่วมกันบริจาคสร้างมัสยิดมีพื้นที่กว้างประมาณ 11 ไร่ โดยครั้งแรกได้สร้างเป็นเรือนไม้ ต่อมาเมื่อมีผู้ศรัทธาบริจาคเพิ่มจึงเปลี่ยนเป็นอาคารดังที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ และได้รับการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2520 มัสยิดอัลเอียะฮ์ซานแห่งนี้ นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของ

พี่น้องมุสลิมแห่งนี้ มีสยิดยังได้รับเด็กกำพร้า เด็กยากจน เข้าเรียนประจำ เด็กส่วนมากที่อยู่ที่นี่ส่วนใหญ่ เป็นเด็กที่ไร้สัญชาติและด้อยโอกาส นับเป็นโรงเรียนสอนศาสนาแห่งที่ 2 ในจังหวัดเชียงใหม่

ปฏิบัติการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของชุมชนมุสลิมบ้านยาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

ในชุมชนมุสลิมบ้านยาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน มาประมาณ 60 กว่าปี ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า ผู้คนในชุมชนบ้านยางเคยผ่านประวัติศาสตร์บาดแผล จากความขัดแย้งต่อกันอย่างรุนแรงระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมเมื่อหลายสิบปีก่อน จนเป็นเหตุให้ชาวจีน มุสลิมถูกฆ่าตายไปนับสิบกว่าศพด้วยอคติที่มีต่อชาวจีนมุสลิม จนมีเหตุการณ์ล้างแค้นชนฆ่ากันไปมา ระหว่างกลุ่มต่างศาสนา

จากการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชุมชนมุสลิมในหมู่บ้านยางพบว่า มีกิจกรรม ที่หลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีพื้นฐานทางศาสนา และชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การไม่ยึดติดในความจริงสมบูรณ์สูงสุดในศาสนาของตัวเอง

งานศึกษาของ William T. Cavanaugh (2009) สำรวจสาเหตุสำคัญที่ทำให้ศาสนา เป็นสาเหตุของความรุนแรงบนผืนโลก พบว่ามาจากการศึกษาที่ศาสนิกยึดมั่นถือมั่นว่าศาสนาของตนเองเป็น ศาสนาแห่งความจริงแท้สมบูรณ์แต่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น

ในวิถีชีวิตประจำวันโดยทั่วไปของชาวมุสลิมในหมู่บ้านยาง มีกิจกรรมหลายอย่าง ที่สะท้อนถึงการที่ชาวบ้านไม่ได้ยึดติดเหนียวแน่นกับคำสอนของศาสนาตัวเองว่าเป็นความจริงและ สมบูรณ์สูงสุดเหนือศาสนาอื่น บ่อยครั้งชาวบ้านยังมีการหิบบิฮัยมประเพณีปฏิบัติของศาสนาและชาติพันธุ์ อื่น ๆ มาปฏิบัติร่วมกับกิจกรรมในศาสนาของตนเอง โดยผ่านการตีความใหม่เพื่อไม่ให้ขัดกับหลักศาสนา ดังปรากฏในเรื่องราวของกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่น

ประเพณีการแต่งงาน: สนามการต่อรองอัตลักษณ์ทางศาสนาและชาติพันธุ์ และการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

เนื่องจากบริบทของบ้านยาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ เป็นที่อยู่อาศัยของชาวจีนยูนนาน ทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม ทำให้ประเพณีบางอย่างมีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมตามหลักการ ของศาสนาอิสลามกับประเพณีของชาวจีนยูนนาน (ที่ไม่ใช่มุสลิม) ดังเช่นการประกอบพิธีแต่งงานของ คู่บ่าว-สาวในรูป เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2557 โดยเจ้าบ่าวเป็นชาวจีนมุสลิมในบ้านยางโดยกำเนิด แต่ภายหลังไปประกอบธุรกิจส่วนตัวที่กรุงเทพฯ และกลับมาแต่งงานกับเจ้าสาวชาวจีนมุสลิมเช่นกัน ซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่

โดยประเพณีของชาวจีน ฝ่ายชายจะเป็นเจ้าภาพในการจัดงานแต่งงาน และ ประกอบพิธีแต่งงานที่บ้านของฝ่ายชาย งานนี้เจ้าภาพได้เชิญโต๊ะครูจำนวน 3 ท่าน มาร่วมประกอบพิธี แต่งงานตามหลักศาสนาอิสลาม โดยโต๊ะครูท่านแรก มีเชื้อสายเบงกาลี จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย

มะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โตะครุท่านที่สองมีเชื้อสายมลายูกรุงเทพฯ (ที่มาอาศัยอยู่เชียงใหม่ ประมาณเกือบ 40 ปีแล้ว) และโตะครุท่านที่สาม เป็นชาวจีนมุสลิมที่จบการศึกษาจากประเทศลิเบีย

พี่ชายของเจ้าสาวและเพื่อน ซึ่งเป็นชาวจีนมุสลิมที่เคยไปศึกษาประเทศซาอุดีอาระเบีย หลังจากเสร็จพิธีแต่งงานได้แสดงความรู้สึกที่อดใจเป็นอย่างยิ่งว่า การประกอบพิธีการแต่งงานของน้องสาวและน้องเพื่อนที่บ้านอย่างนั้น “มีการนำเอาประเพณีจีนมาปะปนจนทำให้พิธีกรรมการแต่งงานของทั้งสองไม่เป็นไปตามหลักคำสอนที่แท้จริงของอิสลาม” กล่าวคือ มีการเตรียมจุดประทัดให้เสียงดัง มีการปูพื้นด้วยไบสน ประดับประดาด้วยสีโหนดแดง ดอกไม้สีแดง ทัดโบเจ้าบ่าว-เจ้าสาวด้วยสีแดง นำเจ้าสาวมาร่วมโตะทำพิธี (แทนที่จะแยกเจ้าสาวออกไปโดยห้ามมาปะปน) บนโตะพิธีมีการวางผลไม้ เช่น ส้ม แอปเปิล ตลอดจนเมื่อเสร็จพิธีทางศาสนามีการให้เจ้าบ่าว-เจ้าสาว คำนับผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย และถ่ายรูปพร้อมกับบรรดาญาติ ๆ ของทั้งสองฝ่ายโดยมีฉากหลังเป็นภาษาจีน (ซึ่งตรงกลางเป็นคำในภาษาจีนที่บ่งบอกถึงความมีสิริมงคล) เป็นต้น

ทั้งนี้ ความอดใจดังกล่าวเกิดจากการที่โดยประเพณีของชาวจีนที่ไม่ใช่มุสลิม ได้ให้ความหมายของเครื่องประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นในพิธีแต่งงาน คือ

ไบสน มาจากภาษาจีนว่า “สุนจี” คือ ความสะดวกสบาย

สีแดง มาจากภาษาจีนว่า “หง” คือ ความมีชื่อเสียง

ส้ม มาจากภาษาจีนว่า “เฉิง” คือ ความสำเร็จ

แอปเปิล มาจากภาษาจีนว่า “ผิง” คือ ความมีสันติ/ความปลอดภัย

เมนูปลา มาจากภาษาจีนว่า “ยิวหยี” คือ ความร่ำรวย

ฉากหลังถ่ายรูป มีคำภาษาจีนว่า “ซี” อยู่ตรงกลาง คือ ความมีสิริมงคล

ดังนั้น การรับเอาประเพณีของชาติพันธุ์จีนดังกล่าว ในสายตาของชาวมุสลิมทั้งที่เป็นชาติพันธุ์จีนและชาติพันธุ์อื่น (เบงกาลี) ที่ยึดตามแนวอิสลามในโลกอาหรับ นับเป็นการท้าทายในอำนาจสูงสุดของพระผู้เป็นเจ้าซึ่ง คือ ผู้ประทาน “ความสะดวกสบาย”, “ความมีชื่อเสียง”, “ความสำเร็จ”, “ความมีสันติ/ความปลอดภัย”, “ความร่ำรวย” และ “ความมีสิริมงคล” หาใช่มาจากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นเพียงวัตถุข้างต้น

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ บรรดาโต๊ะครูตลอดจนนักศึกษาที่จบการศึกษาจากโลกอาหรับทั้งหลายเป็นผู้กุมอำนาจอันชอบธรรมในการตีความ ความถูก-ผิด ในแง่มุมต่าง ๆ ของศาสนาอิสลามเวลาพวกเขาอยู่ในเมือง แต่ในพื้นที่ชายแดนเช่นในหมู่บ้านยาง พวกเขากลับมีแต่ความอึดอัดและไม่สามารถตัดทานการผสมผสานระหว่างประเพณีของชาติพันธุ์ของคนต่างศาสนากับหลักการอันแท้จริงของอิสลามตามที่ตนเข้าใจ ในแง่นี้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชายแดนกลับถูกช่วงชิงไปจากผู้รู้ทางศาสนาให้ไปอยู่ในมือของพลังทางชาติพันธุ์ที่ดูเหมือนจะเข้มข้นกว่า

ดังนั้น อัตลักษณ์ทางศาสนาซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่ามีความแข็งและไม่ค่อยยืดหยุ่น อาจไม่เป็นความจริงเสมอไปในพื้นที่ชายแดนที่ผู้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ หยิบยืม ต่อรอง และช่วงชิง เพื่อการอยู่ร่วมกันได้กับคนต่างศาสนิกหรือต่างชาติพันธุ์กัน และเป็นที่แน่นอนว่าชาวมุสลิมจีนในชุมชนบ้านยางย่อมมีความศรัทธามั่นว่าอิสลาม คือความจริงสูงสุดของพวกเขา แต่พวกเขาก็ไม่ได้ปฏิเสธหรือดูแคลนประเพณีของศาสนาอื่น โดยรับมาผสมผสานและปฏิบัติร่วมกับขั้นตอนในพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม โดยคิดว่านั้นเป็นเพียงประเพณีนิยมอันดีงามของชาวจีน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธาทางศาสนาแต่อย่างใด โดยชาวบ้านท่านหนึ่งอ้างว่า

“เมื่อตอนสมัยท่านนบี ไปเผยแพร่อิสลามในที่ต่าง ๆ ก็ต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่นกันไม่ใช่หรือ?”

2) การก้าวข้ามเส้นแบ่งพวกเขา-พวกเรา

การยึดติดแน่นกับขอบเขตเส้นแบ่งใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเส้นแบ่งทางศาสนาหรือชาติพันธุ์มักเป็นสาเหตุนำไปสู่ความรุนแรงได้เสมอ

ในชุมชนบ้านยางมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจว่า ชาวมุสลิมได้พยายามก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาในการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอยู่เสมอ ดังเช่น

งานศพ: พื้นที่สีเทาเพื่อก้าวข้ามความต่างทางศาสนา

มุสลิมจำนวนไม่น้อยที่ยึดติดแน่นกับเส้นแบ่งทางศาสนาโดยการปฏิเสธไม่เข้าร่วมข้องแวะกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของคนต่างศาสนิก แม้ว่าจะเป็นเพื่อนบ้านที่รู้จักกันก็ตาม โดยมักอ้างคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า “ศาสนาของท่านก็ศาสนาของท่าน ศาสนาของฉันก็ศาสนาของฉัน” (อัลกาฟิรูน, หน้า 6) แต่มุสลิมจีนในชุมชนบ้านยางกลับมองการเข้าร่วมแสดงความเสียใจในงานศพว่าเป็นกิจกรรมของชุมชนทุกคนทุกศาสนา

จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์และสัมภาษณ์นายคุณ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นกรรมการประจำมัสยิดอัลเอียะห์ซานบ้านยาง โดยนายคุณกำลังเตรียมการการจัดงานศพแม่ของภรรยา (แม่ยาย) ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ และมีการจัดงานตามพิธีกรรมแบบจีนพุทธมหายาน โดยได้กล่าวถึงขั้นตอนตั้งแต่มีการเสียชีวิตว่า หลังจากมีผู้เสียชีวิตจะมีการจุดประทัดเพื่อให้เพื่อนบ้านและชาวบ้านรู้ว่ามิเหตุการณ์เกิดขึ้น หลังจากจุดประทัดเพื่อนบ้านและชาวบ้านจะออกมาดูว่าเกิดอะไรขึ้น ญาติก็จะแจ้งข่าวการตาย

ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้านและชาวบ้านเมื่อทราบข่าวจะให้ความช่วยเหลือในการเตรียมการต่าง ๆ เช่น การเตรียมสถานที่โต๊ะ-เก้าอี้ เต็นท์ การรับแขก การทำความสะอาดตกแต่งศพ การจัดเตรียมโลงศพ (ส่วนใหญ่คนแก่ชราจะเตรียมการสั่งซื้อส่งจองไว้ล่วงหน้า) การบรรจุโลง การจัดดอกไม้ และการเตรียมอาหาร ฯลฯ นอกจากการจุดประทัดที่บ้านแล้ว ทางญาติของผู้ตายจะต้องไปจุดประทัดที่ศาลเจ้าเพื่อให้เทพเจ้ารับรู้ถึงความตายและถือว่าเป็นการรายงานต่อเทพเจ้า

เมื่อนำศพบรรจุโลงตกแต่งสถานที่เรียบร้อยแล้ว การประกาศข่าวสารการตาย ถูกเผยแพร่ออกไป บรรดาแขก ญาติ และเพื่อนบ้านก็จะเริ่มมาไหว้ศพ โดยจะนำรูป เทียน ใบธูปบัตร์ ปลอมกงเต็ก มาด้วยเพื่อมอบให้แก่ญาติ การไหว้ศพ ญาติจะจุดธูปส่งให้แขกคนละหนึ่งดอก แขกจะก้มคารวะไหว้ศพ ญาติจะโค้งคารวะแสดงความขอบคุณ รับธูปและปักธูป ถามไถ่ ปลอดภัยญาติ เมื่อไหว้เสร็จจะมานั่งรวมกลุ่มกันพับกระดาษเงินกระดาษทองสำหรับเตรียมไว้เผาในวันฝังศพ หลักจากการนิมนต์ภิกษุ หรือภิกษุณีมาสวดมนต์เสร็จจะมีการเลี้ยงอาหารแก่แขกที่มาร่วมงาน

ระยะเวลาการตั้งศพบำเพ็ญกุศลปกติใช้เวลา 2 คืน 3 วัน แต่ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ บางรายอาจฝังศพก่อนแล้วนำป้ายวิญญาณมาทำพิธี บางรายอาจไม่มีการเลี้ยงเลย บางรายอาจเลี้ยงแค่ 1 มื้อ หรือ 4 มื้อ แล้วแต่สภาพฐานะของเจ้าภาพ หลังจากนั้นจึงจะนำศพไปฝัง

การมีส่วนร่วมของชาวจีนมุสลิม

เนื่องจากกรณีนี้ลูกเขยของผู้เสียชีวิตเป็นมุสลิมที่มีความต่างในความเชื่อ แต่วัฒนธรรมจีนปลูกฝังเรื่องความกตัญญูคุณบิดามารดา ไม่ว่าจะบิดามารดาของตนเองหรือของภรรยา ต้องแสดงความกตัญญู โดยสังเกตเห็นว่าลูกเขยจะเป็นผู้จัดการตระเตรียมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับเจ้าภาพคนอื่น ๆ ซึ่งแม้จะเป็นการเตรียมงานแบบศาสนาพุทธแต่ทำหน้าที่ได้อย่างดีด้วยความเต็มใจ

นายคุณมองว่า “ในคำสอนของศาสนาอิสลามเองตามความเข้าใจของเขาก็มีคำสอนเรื่องการต้องปฏิบัติดีต่อพ่อ-แม่ (ถึงแม้ว่าจะต่างศาสนา) หรือต่อเพื่อนบ้าน ด้วยการเป็นเพื่อนบ้านที่ดี และอิสลามส่งเสริมให้มนุษย์เปิดใจกว้างมากกว่าที่จะมีจิตใจคับแคบ อิสลามเรียกร้องให้มนุษย์ต้องกระทำความดีไม่เพียงต่อผู้ที่เป็นบุพการีและผู้ที่เป็นญาติพี่น้อง หากรวมถึงต้องกระทำดีและรับผิดชอบต่อผู้ที่เป็นเด็กกำพร้า คนยากจน ผู้คนที่ไม่มีผู้คอยให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนผู้ที่เป็นเพื่อนบ้านไม่ว่าพวกเขาจะมีความเกี่ยวข้องกับเราในทางใดหรือไม่ก็ตาม”

และในการจัดเลี้ยงอาหาร เนื่องจากเจ้าภาพมีญาติเป็นชาวมุสลิม จึงเลือกใช้ครัวและอาหารฮาลาล ในการเลี้ยงแขกที่นับถือทุกศาสนา โดยเห็นว่านอกจากจะเป็นการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวมุสลิมแล้วยังเป็นการประหยัดงบประมาณและง่ายในเรื่องการจัดการ โดยใช้พ่อครัว-แม่ครัวมุสลิม ใช้อัตตุดิบและเครื่องปรุงที่เป็นฮาลาล ภาชนะยืมมาจากมัสยิดทั้งหมด ทั้งแก้วนํ้า ถ้วยจาน โต๊ะเก้าอี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า “ในงานอื่น ๆ บางงาน อาจมีรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น เจ้าภาพมีการแยกครัวมุสลิมสำหรับเลี้ยงแขกมุสลิมและทำครัวทั่วไปสำหรับแขกศาสนิกอื่น ๆ หรือบางงานอาจมี

เฉพาะครัวทั่วไปซึ่งชาวมุสลิมจะไม่สามารถรับประทานได้ แต่ก็มีชาวมุสลิมไปร่วมแสดงความเสียใจ และกลับออกไป”

การจัดเลี้ยงอาหารในงานวาระอื่น ๆ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันแล้วแต่เจ้าภาพ คือ บางครั้งก็ใช้ครัวฮาลาล บางครั้งก็แยกครัว สำหรับคนเสิร์ฟอาหาร ชาวบ้านจะให้กลุ่มหนุ่ม-สาว (รวมทั้ง ชาวพุทธ-มุสลิม) รับประทานอาหารฮาลาล เพราะเจ้าภาพเข้าใจข้อจำกัด และแนวปฏิบัติของชาวมุสลิมเป็นอย่างดีจึงหลีกเลี่ยงไม่ให้อ่างไปยกสุราหรืออาหารที่มีหมู เป็นต้น สำหรับงานต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ทางมัสยิดซึ่งได้รับอุปการะนักเรียนเด็กกำพร้าขาดโอกาสมาเลี้ยงดู และเรียนศาสนาที่มัสยิด ทางคณะกรรมการจะส่งนักเรียนออกไปช่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ รวมถึงการเสิร์ฟอาหารฮาลาลด้วย

การมาร่วมแสดงความเสียใจเป็นเรื่องเปิดกว้างที่ไม่ว่าศาสนาใดก็สามารถมาแสดงความเสียใจต่อญาติได้ แต่สำหรับมุสลิมจะไม่มีการจุดธูปไหว้ศพ และหลังจากไหว้ศพจะมีการตั้งโต๊ะสำหรับให้แขกมอบเงินช่วยเหลือญาติ ซึ่งในชุมชนบ้านยางศาสนิกชนในทุกศาสนาต่างมีประเพณี การมอบเงินเพื่อช่วยเหลือในงานศพโดยถือว่าเป็นการแสดงความน้ำใจและเสียสละแก่ญาติผู้เสียชีวิต (ซึ่งหากเป็นมุสลิมที่อื่นจะกังวลว่าเงินจะถูกนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในศาสนาอื่น ๆ) และแม้แต่หากมีมุสลิมเสียชีวิตก็จะมีญาติเพื่อนบ้านต่างศาสนา มอบเงินช่วยเหลือด้วยเช่นกัน

แม้แต่การรวมกลุ่มพับกระดาษเงินกระดาษทองก็พบว่าแม่บ้านมุสลิมบางส่วนมานั่งพับกระดาษด้วย ถือเป็นกรพบปะสังสรรค์พูดคุยกัน บางคนเป็นสะใภ้ที่แต่งงานมารับนับถือศาสนาอิสลามตามสามี แต่ก่อนเคยพับ พอเห็นคนนั่งคุยกันพับกระดาษก็อดไม่ได้ที่จะต้องมาร่วม

พิธีกรรมทางศาสนาดังกล่าวในชุมชนบ้านยางจึงสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายอย่างสันติสุขในสังคมพหุทางวัฒนธรรมนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การที่ชุมชนนั้น ๆ มีผู้คนแตกต่างหลากหลายมาอยู่ร่วมกันเท่านั้น หากแต่ผู้คนหลากหลายเหล่านั้นต่างมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้น ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ หรืออดทนกันไปเท่านั้น และประการสำคัญก็คือ ต่างพยายามก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาของตัวเองโดยให้ความสำคัญว่าเป็นกิจกรรมของชุมชนทุกคน ดังนั้นคนทุกศาสนาจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ชาวบ้านมุสลิมท่านหนึ่งกล่าวว่า “เฮาบได้ไปแบก ไปหมกศพกับเป็นหลอ มันจะไปผิดอะหยั่ง”

ในช่วงระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมงานของมัสยิดอัลเอี้ยะห์ซานบ้านยาง ในหลาย ๆ กิจกรรม เช่น งานเมาลิดดินนบี เป็นงานเฉลิมฉลองคล้ายวันประสูติของท่านศาสดาโดยมัสยิดต่าง ๆ ในเชียงใหม่จะถือว่าเป็นงานประจำปีของมัสยิดที่ถือโอกาสในการรำลึกถึงคุณความดีและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) และพี่น้องมุสลิมจากชุมชนอื่น ๆ ทั่วจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง เช่น เชียงราย ลำปาง แม่ฮ่องสอน มักจะถือโอกาสมาเยี่ยมเยียนกันประจำปี และร่วมบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายในมัสยิด โดยทางเจ้าภาพจะเตรียมอาหารกลางวันจัดเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน กรรมการมัสยิดท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เราก็อยู่กันอย่างนี้แหละมานานแล้ว เราไม่แบ่งว่าเป็นพุทธ หรือเป็นมุสลิม เมื่อชุมชนมีงานอะไรเราก็ร่วมด้วยช่วยกัน ทุกคนต่างถือว่านี้เป็นงานของชุมชน เวลามุสลิมเราจัดงาน ชาวพุทธก็มาช่วยบริจาค แม้แต่การสร้างอาคารมัสยิด เขาก็ช่วยบริจาค เวลาเราสร้างวัด เราก็เคยช่วยบริจาคด้วยเช่นกัน ถูก-ผิด ตามหลักศาสนาอย่างไรเราไม่รู้ เรารู้แต่ว่านี้คือวิถีชีวิตของเราที่อยู่ร่วมกันแบบนี้แหละ เวลาอาจารย์ถาม คนต่างศาสนิกอยู่ร่วมกันอย่างไร มันตอบยาก เพราะนี่มันคือวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา”

3) การใช้ความเป็นเหตุเป็นผล

ในสังคมใด ๆ ก็ตาม มักมีเรื่องราวของการทะเลาะ หรือทำร้ายซึ่งกันและกันด้วยการใช้ความรุนแรงเพียงด้วยการไม่รู้จักใช้ความเป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างชุมชนศาสนาหลายแห่งที่มีเรื่องกระทบกระทั่งกันเพียงเพราะรู้สึกรำคาญการใช้เสียงรบกวนจากอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

จากการศึกษานี้พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบ้านยางต่างศาสนิกมีวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันและยอมรับซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของการใช้หลักเหตุผลด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเราด้วยความอะลุ่มอล่วย ดังเช่น ในเทศกาลตรุษจีน หรืองานประเพณีต่าง ๆ ของชาวพุทธในหมู่บ้านจะนิยมการจุดประทัดเสียงดังอย่างมาก ชาวมุสลิมก็ไม่ได้รู้สึกเป็นเรื่อนำรำคาญหรือรังเกียจ กลับคิดว่าในบางโอกาสพวกตนก็ได้ส่งเสียงดังรบกวนชาวพุทธด้วยเช่นกันซึ่งเขาก็ไม่ได้ว่าอะไร เช่น ในช่วงการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนของชาวมุสลิม ชาวบ้านต้องตื่นมาทำอาหารแต่เช้ามีด และยังมีประเพณีของชุมชนมุสลิมบ้านยางที่ได้มีการยึดถือปฏิบัติมายาวนานหลายสิบปี คือจะมีกรรมกรมัสยิดเดินออกไปตามบ้านของชาวบ้าน (ซึ่งอยู่อาศัยปะปนกันทั้งชาวพุทธและมุสลิม) โดยจะทำการตีระฆังไปตามถนนสายต่าง ๆ ในหมู่บ้านเพื่อเป็นการปลุกให้ชาวมุสลิมลุกขึ้นมาทำอาหารเช้า (ชะโฮร) ซึ่งชาวมุสลิมก็สัมผัสได้ว่าชาวพุทธก็ไม่เคยมีการต่อต้าน หรือรู้สึกรำคาญกับเสียงที่มาปลุกแต่เช้ามีดแต่อย่างใด

หรือในกรณีเสียงจากการอาซาน (เรียกร้องเชิญชวนมุสลิมมาสู่การละหมาด) ซึ่งจะดังออกจากเครื่องขยายเสียงของมัสยิดเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งมุสลิมต้องทำการละหมาดวันละ 5 รอบตามช่วงเวลาที่กำหนด ตั้งแต่เช้ามีด - กลางวัน - เย็น - ค่ำ และตอนมีด โดยปกติจะไม่มีประเด็นขัดแย้ง หากมีจะเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล อาจมีบางคนบ่นว่าเสียงดังรบกวนเวลานอน ซึ่งชาวมุสลิมไม่เคยต้องไปชี้แจง โดยคนในชุมชนที่ไม่ใช่มุสลิมจะไปช่วยจัดการกันเอง เช่น บางคนก็จะบอกว่า “การตื่นแต่เช้าเป็นเรื่องสมควรของชาวจีนอยู่แล้ว มีแต่คนเกียจคร้านที่จะไม่พอใจ” หรือบางคนก็ว่า “เวลาที่เรাজุดประทัดตีกลองฆ้องโหม่งก็ไม่เห็นพวกมุสลิมจะว่าอะไรเลย” บางคนก็ว่า “พวกเรามาอยู่ที่หลังมุสลิมเขาอาซานมาตั้งนานแล้ว ไม่เห็นหรือชุมชนบ้านฮ่อที่เขียงใหม่อยู่ติดจวนผู้ว่าราชการจังหวัด และวัดอุทิศเขาอาซานทุกวันไม่เห็นผู้ว่าฯ ท่านจะเดือดร้อนเลย”

ดังนั้น ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องนี้ ส่วนใหญ่คนพุทธในชุมชนจะชี้แจงทำความเข้าใจกันเอง โดยไม่เคยเกิดเหตุบานปลายไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง ในขณะที่เดียวกัน ทางมัสยิดเองก็พยายามปรับ

เครื่องเสียงให้มีระดับและทิศทางที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน การอยู่ร่วมกันในชุมชนจึงเป็นการอยู่ร่วมกันโดยใช้วิจารณญาณใคร่ครวญถึงเหตุผลย่อมทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นไปในลักษณะอะลุ่มอล่วย เอาใจเขามาใส่ใจเรา และให้อภัยซึ่งกันและกัน

สรุป: ชุมชนบ้านยางกับการสร้างสันติภาพ

ลักษณะเด่นของชุมชนบ้านยาง คือ การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนา และชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวจีนมุสลิม ชาวจีนพุทธ ชาวจีนคริสต์ และชาวพุทธ หรือชาวคริสต์ที่เป็นคนพื้นเมือง ผู้คนจำนวนมากแต่งงานข้ามศาสนาและชาติพันธุ์ จึงทำให้เห็นร่องรอยของความสัมพันธ์อันซับซ้อนในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้คน ในลักษณะ religious ethnicity คือ มีการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับความเป็นชาติพันธุ์โดยพยายามที่จะเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับศาสนาที่คนอื่นนับถือ แม้ว่าไม่ใช่ศาสนาดั้งเดิมของตน จึงทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนมุสลิมในชุมชนนี้เป็นไปอย่างยืดหยุ่นและมีกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันอยู่ตลอดเวลาได้ โดยไม่ได้ยึดติดกับหลักการทางศาสนาของตนเองอย่างแข็งกระด้างตายตัวโดยคิดว่าศาสนาอิสลามของตนคือความจริงสมบูรณ์สูงสุดแต่เพียงศาสนาเดียว มีกิจกรรมมากมายในชุมชนที่สะท้อนถึงการก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาที่ทำให้คนทุกความเชื่อความศรัทธามารวมกันได้ โดยมองว่านั่นคือกิจกรรมของคนทุกคนในชุมชนที่จะมาแสดงน้ำใจและความเห็นใจซึ่งกันและกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้เส้นแบ่งทางศาสนา

ชุมชนบ้านยางจึงนับเป็นตัวอย่างของชุมชนที่ดำรงอยู่อย่างสันติระหว่างศาสนาและชาติพันธุ์ โดยมีกิจกรรมหลากหลายในชีวิตประจำวันที่เป็นสิ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

นอกเหนือจากชาวจีนยูนนานมุสลิมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในภาคเหนือยังมีมุสลิมกลุ่มใหญ่ที่มีเชื้อสายมาจากชาวมุสลิมในบังกลาเทศ อินเดีย และปากีสถาน โดยมุสลิมกลุ่มนี้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองกัลกัตตาทางตะวันออกของประเทศอินเดีย (ซึ่งต่อมากลายเป็นประเทศบังกลาเทศ) ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ผู้อพยพเป็นจำนวนมากหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยก็คือ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย ราว ค.ศ. 1860 ชาวอินเดียเป็นจำนวนมากได้หลบหนีทหารอังกฤษ และในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สองโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงที่ทหารญี่ปุ่นบุกพม่าใน ค.ศ. 1942-1943 เป็นเหตุให้ชาวอินเดียและชาวปากีสถานมุสลิมจำนวนประมาณ 900,000 คนที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่าย้ายมาเดินทางกลับอินเดีย ส่วนหนึ่งล้มตายระหว่างทางจำนวน 10,000-100,000 คน และมีผู้อพยพประมาณ 300,000 คนกระจายอาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่าและในภาคเหนือของไทย

จากการสัมภาษณ์ ผู้นำมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนมุสลิม อ.แม่สะเรียง เล่าว่า เมื่อการค้าขายประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีจึงมีการชักชวนญาติพี่น้องที่จิตตะกองเข้ามาอยู่ ช่วยกันค้าขายประกอบอาชีพ และส่วนใหญ่แต่งงานกับคนพื้นเมือง จนมีลูกหลานเกิดในแผ่นดินไทย เมื่อชาวเบงกาลี

ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามได้เพิ่มจำนวนขึ้น จึงได้มีการจัดสร้างมัสยิดเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจและรักษาจิตวิญญาณความเป็นมุสลิมขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2425

ปฏิบัติการการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของชุมชนมุสลิมแม่สะเรียง

ในช่วงหลังมานี้ ชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงเริ่มปรับตัวในด้านการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนต่างศาสนามากขึ้น จากการศึกษากิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของมุสลิมพบว่าประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1) การไม่ยึดติดในความจริงสมบูรณ์สูงสุดในศาสนาของตัวเอง

เมื่อมีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มุสลิมจำนวนไม่น้อยแต่งงานข้ามศาสนาและชาติพันธุ์กัน ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้วผู้ที่แต่งงานกับชาวมุสลิมจะต้องเปลี่ยนจากศาสนาเดิมและเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามตามคู่สมรส (ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง) ดังนั้น ในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันในครอบครัวทำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม ลูกหลานมุสลิมหลายครอบครัวก็จะมีคุณแม่ คุณย่า คุณยาย เป็นคนเมือง (ไทยน) บ้าง หรือไทใหญ่บ้าง และในขณะเดียวกันก็จะมีญาติพี่น้องฝ่ายแม่ที่เป็นคนพื้นเมือง และมีการไปมาหาสู่สานสัมพันธ์เครือญาติอยู่เสมอ แม้ว่าคุณแม่ คุณย่า จะรับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว แต่ก็มีความเชื่อตามคำสอนของบรรพบุรุษอยู่ บางครั้งก็จะสอนลูกหลานตามความเชื่อของตนที่ไม่ขัดกับหลักการในศาสนาอิสลาม เช่น อย่าตัดเล็บในเวลากลางคืน อย่าตากผ้าขึ้นไว้หน้าบ้าน ต้องมีกิริยามารยาทที่ดีงาม การแสดงความเคารพผู้ใหญ่ ฯลฯ

ดังนั้น จากทัศนคติที่เคยคิดว่าศาสนาตัวเองเท่านั้นที่สมบูรณ์แบบสูงสุด เริ่มมองเห็นว่าศาสนาอื่นก็มีคำสอนมากมายที่สอดคล้องกับศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน ดังนั้น มุสลิมในชุมชนแม่สะเรียงจึงกล้าที่จะนำกิจกรรมของชาวมุสลิมเข้าร่วมในงานประเพณีทางศาสนาของชาวพุทธบางประเพณี ที่มีชื่อเสียงมากของ อ.แม่สะเรียง เช่น ประเพณีออกหว่า (ออกพรรษา) ซึ่งไม่มีทางเลยที่ชาวมุสลิมสายเคร่งครัดที่มองอิสลามคือความจริงแท้สมบูรณ์จะเข้าร่วมในกิจกรรมแบบนี้ และอาจมองว่าเป็นการขัดกับหลักการของอิสลามอย่างร้ายแรงด้วยซ้ำ แต่ผู้นำชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงมองว่า

“ถือว่าเป็นการให้เกียรติและเป็นการแสดงความเคารพต่อเพื่อนบ้านที่อยู่ร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเราก็ไม่ได้เข้าร่วมในศาสนพิธี หรือพิธีกรรมใด ๆ ในศาสนาของเขาแต่อย่างใด จึงไม่น่าจะขัดกับหลักของศาสนาอิสลาม และประการสำคัญ กลับเป็นการดีเสียอีกที่ได้ถือโอกาสเผยแพร่หลักธรรมคำสอนและความงดงามของศาสนาอิสลามให้เพื่อนต่างศาสนิกได้รับรู้”

ชาวพุทธออกหว่า² ชาวมุสลิมออกตะวะฮ์³

ประเพณีออกหว่า² เป็นอีกหนึ่งประเพณีตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ในช่วงออกพรรษาที่สืบทอดกันมาถึง 600 ปี ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กลับมายังโลกมนุษย์

ชาวบ้านจะได้ตกแต่งซุ้มประตูหน้าบ้านด้วยราชวัติ คือการนำไม้ไผ่มาสานเป็นรั้วประดับประดาด้วยโคมไฟประทีป หน่อต้นกล้วย หน่อต้นอ้อย และตุง (ธง) อย่างสวยงาม ตามความเชื่อของชาวบ้านที่นี้ถือว่า ซุ้มประตูเป็นการสักการะและรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากทรงธรรมเทศนาโปรดพระมารดา ซึ่งในงานมีการแสดงและการละเล่นต่าง ๆ เช่น ฟ้อน โตะ รำกบักกลา ในวันสุดท้ายของงาน (ปกติจะเป็น วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11) แต่ละชุมชนหรือศรีท้าววัดต่าง ๆ จะช่วยกันนำต้นสนมาสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วมัดรวมกันเป็นต้นขนาดใหญ่ เส้นรอบวงประมาณ 1 เมตร สูงประมาณ 5 เมตรประดับตกแต่งให้สวยงามเพื่อใช้แห่ไปถวายวัดใกล้บ้าน นอกจากนี้ การจัดขบวนจะมีเทียนไขหลายพันเล่ม และเครื่องไทยทานแห่ไปตามถนนสายต่าง ๆ มีการประกวดความสวยงาม พอไปถึงวัดใกล้บ้านก็จะจุดให้ลูกสว่างโชติช่วงถือว่าได้บุญอย่างมาก

ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมทางศาสนาพุทธ แต่ชาวมุสลิมแม่สะเรียงถือโอกาสเข้าร่วมงานดังกล่าวเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนา และเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงเข้าร่วมกิจกรรมในบริเวณวัดและถนนคนเดินในกิจกรรม “กาดมั่ว ครีวฮอม” พร้อมทั้งมีการจัดทำนิตรรศการนำเสนอประวัติความเป็นมาชุมชนมุสลิมใน อ.แม่สะเรียง หลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลาม และประการสำคัญได้จัดเตรียมอาหารทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเบงกาลี เช่น แกงกะหรี่ จิ้น (เนื้อ) คั่ว และยังมีการเลี้ยงน้ำชา แจกข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และมอบของที่ระลึกแก่ผู้เข้าร่วมงาน พร้อมทั้งแจกผลอินทผลัม โดยในอินทผลัมได้เขียนคำบรรยายไว้ว่า

“ผลไม้มหัศจรรย์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน และศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล) ใช้บริโภค เป็นอาหารประจำวัน ต่อมาได้มีการวิจัยโดยนักวิทยาศาสตร์โภชนาการ จึงได้ทราบถึงสรรพคุณอันทรงประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์อย่างมหาศาล”

² ข้อมูลจาก เทศบาลตำบลแม่สะเรียง

³ การเผยแพร่สร้างความเข้าใจศาสนา

อินทผลัม

ผลไม้ที่ครองแชมป์ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน แห่งคาลามูฮัมมัด(คือลา) ทั่วโลกเป็น อาหารประจำวันต่อมาได้มีการวิจัยโดยนัก วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโภชนาการและได้ทราบ ถึงสรรพคุณและประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์ อย่างมหาศาล

ด้วยความปรารถนาดีจาก ศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้

COPY DESIGN
033-4306121
เลขที่สาขา (เชียงใหม่) ๕๕๗๗๘๘

ถึงแม้ว่าในของพลาสติกจะบรรจุผลอินทผลัมเพียงไม่กี่เม็ด แต่สำหรับผู้ที่ได้รับแจกที่ไม่ใช่มุสลิมนั้น เป็นจำนวนไม่น้อยที่เพิ่งเคยสัมผัสรสชาติของผลอินทผลัมเป็นครั้งแรกในชีวิต และพวกเขาคงประทับใจและรับรู้ได้ถึงน้ำใจที่เต็มเปี่ยมของเพื่อนบ้านที่เป็นมุสลิม เป็นภาพลักษณ์ที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับมุสลิมที่พวกเขารับรู้จากสื่อต่าง ๆ ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวของการใช้ความรุนแรง ผู้นำมุสลิมแม่สะเรียงได้กล่าวด้วยความภาคภูมิใจว่า

“เสียงสะท้อนของพี่น้องต่างศาสนิกจากการที่เราได้ร่วมในงานประเพณีออกหว่า คือ ได้มีชาวพุทธถือโอกาสเอามุสลิมเป็นแบบอย่างในการสอนชาวพุทธด้วยตัวเอง คือ ปัจจุบันสาว ๆ ชาวพุทธมักชอบนุ่งกางเกงขาสั้นเข้าไปในวัดในวันสำคัญ อย่างวันออกหว่า เขาจึงบอกว่า ‘ให้ลองดูชาวมุสลิมดูสิ ขนาดมาวัดเรา เป็นยังแต่งตัวเรียบร้อย ให้เกียรติศาสนสถานของเรา และเมื่อเป็นเข้าในมัสยิด เป็นกะแตงเรียบร้อย เข้ามัสยิดเป็นนุ่งสั้นได้ แต่หมู่เฮาบเห็นเรียบร้อยเหมือนเป็น’”

2) การก้าวข้ามเส้นแบ่งพวกเขา-พวกเรา

ในช่วงที่ผ่านมา ชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงได้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจว่า ชาวมุสลิมได้พยายามก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาในการปฏิสัมพันธ์กับศาสนิกอื่น ๆ อยู่เสมอ ผู้นำชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงเล่าว่า ในอดีตสมัยแขกนอกเมื่อ 30 ปีก่อนนั้น ค่อนข้างปิดตัวไม่ยอมรับและไม่ร่วมกิจกรรมกับคนต่างศาสนา และแม้แต่การให้ความช่วยเหลือยามประสบภัยก็ตาม ก็จะช่วยเหลือเฉพาะมุสลิมด้วยกันเองเท่านั้น แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ชาวมุสลิมได้เข้าร่วมมีปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และเมื่อมีโอกาสก็ให้ความช่วยเหลือโดยไม่ได้อะไรถึงแต่เฉพาะช่วยมุสลิมด้วยกันเท่านั้น เช่น

กิจกรรมสังคมสงเคราะห์

ในแต่ละปีชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงจะได้รับเครื่องนุ่งห่มกันหนาวจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากในช่วงฤดูหนาว โดยทางคณะกรรมการชุมชนได้ตกลงเป็นกฎของชุมชน (สุกัมปากัด) ว่าจะไม่แจกให้พี่น้องมุสลิมในชุมชนเพราะถือว่าได้อาศัยอยู่ในเมือง ซึ่งสภาพชีวิตของทุกคนได้ผ่านพ้นความทุกข์ยากและความลำบากไปแล้ว ดังนั้น จึงจะขอนำอุปกรณ์เครื่องนุ่งห่มกันหนาวที่ได้รับ

ไปแจกต่อให้กับพี่น้องในพื้นที่อื่น ๆ ที่ลำบากเดือดร้อนกว่า แม้จะเป็นชนต่างศาสนิกก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นมนุษยธรรมร่วมโลก

นอกจากนั้น ในทุกปีชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงจะได้จัดตั้งยังชีพเพื่อแจกให้กับคนยากจนในพื้นที่ โดยจะทำการแจกให้กับทุกคนไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือเป็นศาสนิกอื่นที่มีสถานะลำบากขัดสน ไม่พอเลี้ยงชีพ หรือแม้แต่กองทุนชะกาตที่เป็นทานบังคับสำหรับมุสลิมจะต้องจ่ายเมื่อครบตามเงื่อนไขที่กำหนด โดยทางชุมชนได้บริหารกองทุนนี้โดยการทำฐานข้อมูลทะเบียนรายชื่อของผู้มีคุณสมบัติรับชะกาตที่เป็นมุสลิม และยังมีอีกหนึ่งกองทุนที่บริหารสำหรับคนต่างศาสนิกที่มีฐานะยากจน ผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ กรรมการกองทุนฯ กล่าวว่า

“เราไม่มีแนวคิดต้องช่วยเหลือเฉพาะมุสลิมเท่านั้น เพราะเวลาเป็นแจก เราเอาของเป็น แต่เวลาเราแจก จะบอกว่าเราแจกให้มุสลิมเท่านั้นหรือ”

งานทำบุญเลี้ยงอาหาร

การทำบุญเลี้ยงอาหารจะเกิดขึ้นบ่อยและเป็นเรื่องปกติของชาวมุสลิมเบงกาลีในชุมชนแม่สะเรียง โดยจะมีการประกาศเชิญที่มีสยิดและทุกคนไม่ว่ารวยหรือจน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดต่างจะได้รับความเชิญให้มาร่วมงานและร่วมรับประทานอาหาร หรือมีการใส่ปันโตนาไปส่งให้ถึงบ้านในกรณีที่ดินรื้อไม่สามารถมาร่วมงานได้

หากเป็นงานของชาวพุทธ เรื่องอาหารการกินมักไม่ค่อยมีปัญหาสำหรับมุสลิมเพราะคนต่างศาสนิกจะรู้ว่าสิ่งไหนลูกหลานหรือมุสลิมทานได้หรือไม่ได้ หากทานไม่ได้เขาก็จะบอกโดยเฉพาะชาวไทยใหญ่ซึ่งมีความเคร่งครัดในศาสนา ส่วนใหญ่ทานมังสวิรัต หรือบางคนก็ไม่ทานสัตว์ใหญ่ ดังนั้นเวลาทำขนมวัตถุดิบส่วนใหญ่จะทำจากพืช จึงสามารถทานร่วมกันได้ เช่น ชั่งปอง ขนมส่วยทะมิน ขนมเป็งมั่ง ขนมอาละหว่า ฯลฯ

นอกจากนั้น ในวันตรุษเฉลิมฉลองอีดีลอัฎฮา ชาวมุสลิมจะมีการเชือดเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ทำแพะ หรือแกะ เรียกในภาษาอาหรับว่า การทำกูรบ้าน และหลังจากเชือดเสร็จจะนำเนื้อไปปรุงเพื่อบริโภคและแจกจ่ายแก่ญาติและเพื่อนบ้าน โดยทั่วไปแล้วในชุมชนมุสลิมส่วนมากมักแจกจ่ายเนื้อกูรบ้านให้กับมุสลิมด้วยกันเองเท่านั้น โดยมีความเชื่อว่าไม่สามารถให้เนื้อกูรบ้านแก่คนต่างศาสนาได้ แต่ผู้นำชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงกล่าวว่า

“ที่แม่สะเรียงนี้ ถนนแหล่งพาณิชย์ตลอดสายทั้งหมดต้องได้กินเนื้อกูรบ้าน คือเราจะให้เป็นเนื้อที่เราปรุงเสร็จแล้ว เราเลี้ยงที่จะให้เนื้อดิบเพราะจะถูกนำไปประกอบกับอาหารที่ไม่เหมาะสม เช่น ไปเป็นกับแก้มสุรา เขาจะชอบอาหารที่เราปรุงมาก เช่น แกงกะหรี่ หรือเนื้อคั่ว เพราะเป็นสูตรชาวเบงกาลีดั้งเดิม”

3) ศูนย์เรียนรู้เพื่อสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาชาติพันธุ์

กรรมการอิสลามประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอนท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นในชุมชนแม่สะเรียง ได้เล่าให้ฟังถึงความเป็นมาและบทบาทของศูนย์เรียนรู้ศาสนาและชาติพันธุ์อิสลามในอ.แม่สะเรียง ว่าในขณะที่เกิดเหตุการณ์ถล่มตึกเวิร์ลเทรดเซ็นเตอร์เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 นั้น ท่านอยู่ที่กรุงเทพฯ และโดยปกติท่านมักแต่งกายแบบอิสลามนิยม (สวมหมวกขาว) โดยในขณะที่ยืนรอรถไฟที่หัวลำโพงซึ่งเป็นเก้าอี้ม้ายาววนเป็นวงรีนั่งได้ทั้งสองด้าน โดยอีกด้านหนึ่งมีชาวต่างชาติ (ฝรั่ง) ประมาณ 5 คนนั่งอยู่ เมื่อชาวต่างชาติหันมาเห็นท่านก็ลุกเดินหนีไปทั้งหมด ทำให้เริ่มมีความรู้สึกว่ามีบางคนมีอคติต่ออิสลาม

เมื่อท่านกลับมาถึงบ้านวันหนึ่งขณะเดินไปมัสยิดวัยรุ่นเยาวชนซ็อนมอเตอร์ไซค์ ผ่านมาตะโกนว่า “ไม่กลัวเหรอ พวกบินลาเดน” ลูกหลานมุสลิมเมื่อไปโรงเรียนก็จะถูกเรียกว่า “บินลาเดน” เมื่อเยาวชนไปโรงเรียนคลุมศีรษะ (ฮิญาบ) ก็มีประเด็นว่าทำไมต้องคลุมเมื่อก่อนก็ไม่เห็นคลุม ยิ่งตอกย้ำความรู้สึกว่าการบริโภคนิสัยตะวันตกส่งผลกระทบต่อมาถึงบ้านเมืองนี้แล้ว ต้องทำอะไรบ้างแล้ว จึงเริ่มคิดถึงโครงการการเป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศาสนาอิสลามให้แก่สถานศึกษาและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ซึ่งก็เคยดำเนินการก่อนเหตุการณ์นี้อยู่แล้วแต่ไม่ได้เจาะลึกเนื้อหามากนัก

เริ่มแรกทางโรงเรียนทองสวัสดิ์ขอเข้ามาฟังที่มัสยิด หลายคนไม่เคยเข้ามัสยิดมาก่อนและไม่กล้า เมื่อได้มีโอกาสเข้ามาในมัสยิดได้รับฟังบรรยายและตอบข้อซักถามในบรรยากาศที่เป็นกันเอง จึงรู้สึกว่ามีมุสลิมเข้าหาได้ไม่ยากอย่างที่คิด ซึ่งแต่เดิมก็ต้องยอมรับว่าคนแก่คนแก่ก็ไม่ชอบให้คนต่างศาสนาเข้ามาในมัสยิด บางคนก็เคยถูกไล่มาก่อนแต่เมื่อได้รับโอกาสเยี่ยมเยียนก็เปลี่ยนความรู้สึกและมีทัศนคติที่ดีต่อชาวมุสลิม ต่อมามัสยิดได้เริ่มพูดคุยกันถึงแผนแม่บทในการพัฒนาชุมชนมุสลิม จึงได้บรรจุโครงการดังกล่าวเข้าไปด้วย แต่มีข้อจำกัดว่ายังมีแผนปฏิบัติเนื่องจากขาดแคลนงบประมาณต่อมาทางเทศบาลโดยนายกเทศมนตรี กำลังสนใจในเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงให้การสนับสนุน โดยให้มีการจัดตั้งชุมชนมุสลิมและคริสเตียนซึ่งถือเป็นชุมชนพิเศษใน 9 ชุมชน ซึ่งชุมชนทางศาสนาจะไม่มีขอบเขตทางกายภาพ แต่สมาชิกจะอยู่ที่ไหนก็ได้แต่ถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เทศบาลจึงได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับสร้างอาคารอเนกประสงค์เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมและศาสนาในชุมชน

ชุมชนมุสลิมได้เปิดพื้นที่ให้นักเรียน นักศึกษา สถานศึกษาทั้งประถมและมัธยมในเขตอำเภอแม่สะเรียงและสบเมย ชมรมผู้สูงอายุมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการของ 47 สถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยละ 3 คนจำนวน 200 คน) ชาวบ้านและบุคคลทั่วไปที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนมุสลิมเป็นประจำทุกปี เฉลี่ยปีละประมาณ 2,500 คน ซึ่งได้ทำมาแล้ว 10 ปี ประมาณ 25,000 คน ผู้นำมุสลิมเล่าว่า

“เคยมีพระ 2 รูป ไม่กล้าเข้ามาสยิดจึงไปนิมนต์ท่านให้เข้ามาด้นในด้วยความสุภาพ
ท่านบอกว่ารู้สึกขุ่นลุกเพราะที่บ้านเรียกอาตมาว่า ‘...หัวล้าน’ เมื่อพระสงฆ์ได้
เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อีกก็เกิดความประทับใจ”

ท่านเล่าต่อไปว่า ครั้งหนึ่งผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มา
ตรวจเยี่ยม ได้มีโอกาสสนทนาชมนิทรรศการ ซึ่งมีภาพเหตุการณ์ที่ชุมชนมุสลิมได้ให้การช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัย โดยเฉพาะชาวกระเหรี่ยงตามแนวชายแดน และพูดคุยแลกเปลี่ยนประมาณ 20 นาที ท่าน
สารภาพว่า 20 นาที ที่ได้เข้ามาสัมผัสชุมชนมุสลิมทำให้เปลี่ยนมุมมองความคิดเดิม ๆ ที่เคยมีต่อมุสลิม

เมื่อก่อนท่านเคยบรรยายเรื่อง “ศาสนาอิสลามเบื้องต้น” แก่ผู้เข้าเยี่ยมชุมชนมุสลิม
แม่สะเรียง แต่ต่อมาผู้ฟังต้องการความรู้ที่ลึกซึ้งมากขึ้น เช่น ขอให้บรรยายในหัวข้อ “ศาสนากับการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์” “การค้าชายแดนลุ่มน้ำสาละวิน” “การจัดการศพ” และอื่น ๆ นอกจากการ
เปิดพื้นที่มีสยิดเป็นศูนย์เรียนรู้ มีการบรรยายให้ความรู้ มีนิทรรศการ และชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้
อาคารเป็นที่ประชุมได้ไม่จำกัดเฉพาะมุสลิม เช่น มีคณะจากเทศบาลตำบลต่าง ๆ มาขอใช้สถานที่
จัดประชุม โดยทางชุมชนให้ความยินดีพร้อมสนับสนุนการจัดเลี้ยงอาหารให้ด้วย

อย่างไรก็ตาม บางครั้งยังมีความขัดแย้งในชุมชนอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจใน
เรื่องการปฏิบัติศาสนกิจในสถานศึกษา เช่น ครูบังคับให้นักเรียนมุสลิมกราบ ก็จะส่งผู้นำชุมชนเข้าไป
ชี้แจงทำความเข้าใจทันที หรือกรณีความขัดแย้งของมุสลิมต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น ที่ว่าการอำเภอ
สถานีตำรวจ ก็จะมีผู้นำชุมชนเข้าไปให้ความช่วยเหลือ หากพบว่าผิดก็เข้าไปตามกฎหมาย หากถูกรังแก
ก็จะเรียกร้องขอความเป็นธรรมให้

ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ศาสนาและชาติพันธุ์อิสลามใน อ.แม่สะเรียง จึงนับเป็น
วิสัยทัศน์และก้าวสำคัญของชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงที่พยายามก้าวข้ามโรคเกลียดกลัวอิสลามซึ่งระบอบ
ไปทั่ว โดยมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

สรุปบทเรียน การสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชุมชน มุสลิมในภาคเหนือ

จากงานศึกษาประเด็นความขัดแย้งที่รุนแรงในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกยืนยันได้ว่า ตลอด
ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่ผ่านมา ในหลายกรณีแม้ว่าศาสนาอาจไม่ใช่สาเหตุโดยตรงของความ
ขัดแย้ง แต่ศาสนามักมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่เสมอกับความขัดแย้งทั้งหลาย แต่ในขณะเดียวกัน นักวิชาการ
ด้านความขัดแย้งและสันติศึกษาส่วนใหญ่ต่างยอมรับว่า ในอีกด้านหนึ่งนั้นศาสนาก็มีพลังมากมายในการ
สร้างสรรค์สันติภาพในสังคม

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่า แวดวงวิชาการที่สนใจศึกษาประเด็นความขัดแย้งกับศาสนา
ส่วนใหญ่แล้วยังคงพุ่งเป้าไปในแนวการแสวงหาคำตอบที่ว่า เหตุใดศาสนิกในศาสนาต่าง ๆ (โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ในศาสนาอิสลาม) จึงมักใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อรับใช้ความรุนแรง หรือการกระทำ

โทดร้ายรุนแรงด้วยการอ้างในนามของพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นต้น (Al-Rasheed & Shterin, 2009; Teehan, 2010; Juergensmeyer, 2000) ดังนั้น งานวิชาการที่ศึกษาเพื่อช่วยชี้และยืนยันให้เห็นถึงพลังของศาสนา ในการสร้างสันติภาพยังคงต้องการการศึกษาอย่างกว้างขวางและในหลากหลายมิติอีกมาก

ผลการศึกษาจากงานวิจัยในครั้งนี้ อาจสรุปบทเรียนที่ได้รับจากชุมชนมุสลิมทั้งสองแห่ง ในชายแดนภาคเหนือเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันในระดับชุมชนท้องถิ่นต่อไป ได้ดังนี้

1) การไม่ยึดติดในความจริงสมบูรณ์สูงสุดในศาสนาของตัวเองเท่านั้น

คือ การไม่มองศาสนาอื่นอย่างต่ำต้อยกว่าศาสนาของตน หากแต่รู้จักเคารพ ให้เกียรติ และมี ส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนิกอื่นภายใต้ขอบเขตที่ยังคงรักษาหลักการในศาสนาของเราเอง เพราะ ความคิดที่มองว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นนั้น มักนำไปสู่การกดขี่ ความก้าวร้าวรุนแรง และไม่รู้จักอดกลั้นต่อ ผู้อื่น ชุมชนมุสลิมในชายแดนทั้งสองแห่งจึงสะท้อนให้เห็นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ มากมายในชีวิตประจำวัน ที่เปรียบเสมือนเกม ที่สมาชิกของแต่ละกลุ่มได้แบ่งปันคุณลักษณะบางอย่างของตนให้กับกลุ่มอื่นที่จะอยู่ ร่วมกันฉันทันทีในครอบครัวเดียวกัน

2) การก้าวข้ามเส้นแบ่งพวกเขา-พวกเรา

ทั้งนี้ เนื่องจากศาสนาต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะหล่อหลอมอัตลักษณ์ให้กับสมาชิกของตนอย่าง เข้มแข็ง (กระด้าง) และติดแน่นตายตัว โดยแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็น พวกเขา-พวกเรา ดังที่ Marty & Moore (2000, pp. 25-26) ได้กล่าวว่า

“การตอบสนองการเรียกร้องจากพระเจ้าด้วยความศรัทธานั้น ทำให้ผู้ศรัทธารู้สึกว่า ตัวเองมีเกียรติภูมิอันศักดิ์สิทธิ์ และความรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนที่ถูกเลือกสรร จึงเกิดการยกระดับตนเองอยู่เหนือผู้อื่น การรับรู้ตนเองแบบนี้นำไปสู่การวาดเส้น แบ่งรอบตัวเราและกล่าวหา “ผู้อื่น” ในเชิงลบ เช่น การตำหนิผู้อื่นว่าผิดเพี้ยน และแม้กระทั่งสามารถกระทำความรุนแรงต่อผู้คนที่ไม่ศรัทธาเหมือนตน”

กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมุสลิมทั้งสอง ได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพการก้าวข้ามเส้นแบ่งดังกล่าว โดยผู้คนต่างแสดงน้ำใจให้กันบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และเอื้ออาทรช่วยเหลือกันในทุก ๆ กิจกรรมโดยไม่เลือกศาสนา

3) การคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

มีตัวอย่างมากมายในสังคมที่มนุษย์ผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาได้รับแรงบันดาลใจจากความเคร่งครัดในศาสนาทำการต่อต้านกับความไม่ยุติธรรมในสังคม การเหยียดผิว การเลือกปฏิบัติต่อ ศาสนาหรือชาติพันธุ์ ตลอดจนช่วยรักษาเยียวยาผู้คนที่เจ็บป่วย ในขณะที่มีตัวอย่างคนอีกจำนวนไม่น้อย

ที่มีแรงบันดาลใจจากรากฐานของศาสนาเช่นเดียวกัน แต่กลับนำไปปฏิบัติอย่างไรเหตุผลสร้างความรุนแรงในสังคม

งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงคนต่างศาสนิกในชุมชนทั้งสองต่างร่วมมือกันช่วยเหลือเยียวยาผู้เดือดร้อนในชุมชน หรือรู้จักปล่อยวางไม่เอาความกันเมื่อเกิดการกระทบกระทั่งในสิทธิความเป็นส่วนตัว เพราะคิดว่าบางครั้งตนก็อาจไปกระทบหรือละเมิดอีกฝ่ายเช่นกัน จึงทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปได้ด้วยดี

4) การสร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาชาติพันธุ์

ในโลกสมัยใหม่ที่สื่อต่าง ๆ มีความก้าวหน้าอย่างมากและการเผยแพร่เป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวางในช่วงพริบตาเดียวนั้น บ่อยครั้งก่อให้เกิดการระบอบทางอารมณ์ของผู้คนจนสร้างความโกรธเกลียดระหว่างศาสนาขึ้นบนพื้นฐานของข้อมูลเท็จ ในฐานะมุสลิม ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงประสบการณ์ส่วนตัวของมุสลิมมากมายที่เป็นคนรอบข้าง โดยพวกเขาและเธอถูกโกรธเกลียดจากผู้คนทั้งที่ไม่ได้รู้จักกันมาก่อน ด้วยเหตุผลเพียงเพราะรู้ว่าเราคือมุสลิม

ความสำเร็จของศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมอิสลามและชาติพันธุ์มุสลิมล้านนาตะวันตก (บริเวณลุ่มน้ำสาละวิน) ในชุมชนมุสลิมแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ที่มีผู้คนมากมาย หลากหลายอาชีพ หลากหลายศาสนามาเยี่ยมชมและเรียนรู้เพื่อศึกษาดูงาน นับเป็นการริเริ่มที่สำคัญยิ่งที่ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำได้จริง และช่วยสร้างสันติภาพขึ้นได้ในสังคม สิ่งที่ผู้นำศาสนาในชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงได้ทำไม่ใช่เพียงแค่การพ่นคำหวานจากปากอย่างสวยหรูว่า “อิสลามเป็นศาสนาแห่งสันตินะครับ เพราะสลามแปลว่า ‘สันติ’ เวลามุสลิม ทักกัน ก็จะกล่าวสลามให้แก่กัน แปลว่าส่งสันติให้กันตลอด อิสลามจึงไม่ใช่ศาสนาของผู้ก่อการร้ายนะครับ” แต่เป็นการทำอิสลามให้ผู้มาเยือนสามารถรู้สึกได้ สัมผัสได้ จับต้องได้ และยังกินได้จริง ๆ จากการแจกผลอินทผลัม พร้อมทั้งการบรรยายสรรพคุณความมหัศจรรย์และความเป็นผลไม้สวรรค์ดั้งที่ระบุในอัลกุรอาน นับสำคัญยิ่งของกิจกรรมนี้ก็คือ เป็นการส่งสัญญาณว่า “ผู้มาเยือนที่เป็นเพื่อนพี่น้องต่างศาสนิก ย่อมรู้สึกประทับใจที่ที่ได้รับมอบสิ่งที่ดีที่สุด คือผลไม้จากสวรรค์จากชาวมุสลิม” และแน่นอนความประทับใจนี้อาจช่วยเปลี่ยนอคติที่พวกเขามีต่อชาวมุสลิมมาก่อนหน้านั้นได้ดีกว่าคำพูดจากการบรรยาย

บทสรุป

Cavanaugh (2009) ได้สำรวจงานเขียนว่าด้วยศาสนากับความรุนแรงไว้อย่างครอบคลุม ในหนังสือ *The Myth of Religious Violence* (มายาคติของความรุนแรงทางศาสนา) โดยได้ชี้ให้เห็นว่า สาเหตุที่ทำให้ศาสนามีแนวโน้มสู่ความรุนแรงนั้นมักมาจากลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ การยึดถือความสมบูรณ์ของตัวเองเหนือผู้อื่น (absolutist) การแบ่งแยกตนจากคนอื่น (divisive) และความไร้เหตุผล (irrational) ดังนั้น การสร้างสันติภาพจากมิตินี้จำเป็นต้องก้าวข้ามลักษณะดังกล่าว โดยศาสนิกต่าง ๆ จะต้องรู้จักมองเห็นว่าศาสนาของผู้อื่นต่างก็มีความสมบูรณ์เช่นเดียวกับศาสนาของตนเอง และจะต้องรู้จักก้าวข้ามเส้นแบ่งจากศาสนาของตนเอง หรือทำเส้นแบ่งเป็นสีเทา ๆ ที่จะสามารถก้าวข้ามไปมาได้ (blurring boundary) ควบคู่กับการรู้จักใช้เหตุใช้ผลเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

Wimmer (2008) พูดถึง blurring boundary ว่าเป็นหลักวิธีพื้นฐานประการหนึ่งที่ผู้คนใช้ในการก้าวข้ามขอบเขตทางชาติพันธุ์ โดยมองถึงการที่กลุ่มต่าง ๆ มีอารยธรรมหรือคุณค่าบางอย่างร่วมกัน อาจเป็นศีลธรรมอันเป็นสากลที่ปลูกเร้าให้เกิดความรู้สึกถึง “ความเป็นครอบครัวเดียวกัน” เพื่อก้าวข้ามผ่านพินความแตกร้างทางสังคม (social cleavages)

งานศึกษาวิจัย “การสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทย” โดยศึกษาชุมชนมุสลิม 2 แห่ง เป็นการสำรวจตรวจสอบถึงการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนมุสลิมกับคนต่างศาสนาในระดับชุมชน โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปฏิบัติการของกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน (everyday practices) ของชาวมุสลิมทั้ง 2 แห่งว่า มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยสันติสุข งานศึกษานี้จึงนับเป็นความสนใจการสร้างสันติภาพในเชิงบวกจากเบื้องล่าง (peacebuilding from below) มากกว่าศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองเพื่อใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติภาพในสังคม

งานศึกษานี้พบว่า ลักษณะของการสร้างสันติภาพจากเบื้องล่างของชุมชนมุสลิมในชายแดนภาคเหนือของไทย มีลักษณะสำคัญดังนี้

➤ การไม่ยึดติดความจริงสมบูรณ์สูงสุดในศาสนาของตัวเองเท่านั้น หรือการไม่มองศาสนาอื่นอย่างต่ำต้อยกว่าศาสนาของตน หากแต่รู้จักเคารพ ให้เกียรติ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนิกอื่น ภายใต้ขอบเขตที่ยังคงรักษาหลักการในศาสนาของเราเอง การปฏิบัติทางสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

➤ การก้าวข้ามเส้นแบ่งพวกเขา-พวกเรา โดยผู้คนต่างแสดงน้ำใจให้กันบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และเอื้ออาทรช่วยเหลือกันในทุก ๆ กิจกรรมโดยไม่เลือกศาสนา

➤ การคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ต่างร่วมมือกันในการช่วยเหลือเยียวยาผู้เดือดร้อนในชุมชน หรือรู้จักปล่อยวางไม่เอาความกันเมื่อรู้สึกเกิดการกระทบกระทั่งในสิทธิความเป็นส่วนตัว เพราะเห็นว่าบางครั้งวิถีปฏิบัติของตนก็อาจไปกระทบผู้อื่นด้วยเช่นกัน

➤ การสร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาชาติพันธุ์ นับเป็นการริเริ่มที่สำคัญยิ่ง ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำได้จริง และช่วยสร้างสันติภาพขึ้นได้ในสังคม

การสร้างสันติภาพไม่ใช่เพียงเรื่องของการพัฒนายุทธศาสตร์ต่าง ๆ ของสหประชาชาติ แต่ยังรวมถึงวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนในสังคม การสร้างสันติภาพจากเบื้องล่างจึงนับเป็นงานที่แท้จริงในทุกสังคม แนวคิดการสร้างสันติภาพจากเบื้องล่างจากงานวิจัยนี้ต้องการฉายให้เห็นภาพของการสร้างสันติภาพที่ไม่เคยถูกมองเห็น เป็นสันติภาพจากชีวิตประจำวันของชุมชนท้องถิ่นเล็ก ๆ ซึ่งอาจนำไปสู่คำถามว่างานศึกษานี้จะสามารถนำไปสู่การเพิ่มพลังและช่วยพัฒนาการสร้างสันติภาพในที่อื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับรัฐได้หรือไม่ งานศึกษาเชิงมานุษยวิทยานี้ อาจช่วยสร้างโลกแห่งจินตนาการเพื่อเป็นดั่งเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพจินตนาการที่ว่า.....

“เราจะมีชุมชนหรือสังคมที่ดีได้อย่างไร หากผู้คนต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้จักกัน และไม่ดูแลกันและกัน”

“เราจะมีชุมชนหรือสังคมที่ดีได้อย่างไร หากผู้คนแต่ละศาสนาต่างผูกขาดความจริงแห่งสัจธรรม และมองไม่เห็นสัจธรรมของผู้อื่นที่เป็นเพื่อนบ้านหรืออยู่ร่วมสังคมเดียวกัน”

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ผมคิดว่า การเป็นพลเมืองไทยที่ดีควรนับถือศาสนา จะนับถือศาสนาใดก็ได้ไม่ว่าเป็นพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม เพียงแต่ขอให้ดำรงตนเป็นศาสนิกที่ดีในศาสนาที่ตนศรัทธานับถือ”

Bhikhu Parekh (2000) เห็นว่า หากศาสนาตั้งอยู่บนฐานของความไม่มีเหตุผลและอคติ ความมีเหตุผลของสังคมแล้ว แม้ว่าศาสนาอาจสามารถสร้างคุณค่าให้กับชีวิตทางการเมืองของผู้คน แต่ก็อาจส่งผลในเชิงอันตรายต่อสังคมได้ ศาสนาที่ยึดติดแต่ในคำสอนของตน ไม่มีความอดทนอดกลั้น และไม่รู้จักการประนีประนอมอาจถูกกระตุ้นได้อย่างมีพลังและไร้เหตุผล เพื่อสร้างความปั่นป่วนวุ่นวายในสังคม หากศาสนามีแต่แนวคิดอนุรักษแบบสุดโต่ง ไม่รู้จักปรับตัวเปลี่ยนแปลง และไม่รู้จักอดกลั้นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือแตกแยกภายในหมู่ศาสนิกกันเองย่อมมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

โดยสรุป งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้าน (มุสลิม) ในชุมชนชายแดนที่ไม่เคยยึดติดถ้อยมั่นกับความสมบูรณ์แท้ในศาสนาของตนแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น จึงทำให้การช่วยเหลือเพื่อนต่างศาสนิกและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องปกติในชุมชนชายแดน แน่นนอนว่าศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อพลวัตของความขัดแย้ง แต่ในขณะเดียวกันศาสนาและบุคคลในศาสนาต่าง ๆ ก็อาจมี

บทบาทในการสร้างสันติภาพได้เช่นกัน ถึงแม้ว่างานศึกษาของ Mark Juergensmeyer (2000) จะเน้นการตั้งคำถามและกล่าวหาต่อศาสนาว่าเป็นสาเหตุนำสังคมสู่ความรุนแรง แต่เขาก็ยังคงฝากความหวังไว้ว่า

ประเด็นความรุนแรงทางศาสนานั้นจะยังคงเป็นที่ถกเถียงกันต่อไปอย่างแน่นอนในอนาคต และวิธีการรักษาความรุนแรงในศาสนาก็ด้วยการสร้างความดีมดำให้กับศาสนาเสียใหม่ และให้คุณค่าศาสนาในชีวิตสาธารณะให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Al-Rasheed, M., & Shterin, M. (2009). *Dying for faith: Religiously motivated violence in the contemporary world*. London and New York: I.B.Tauris & Co Ltd.
- Appleby, R. S. (2000). *The ambivalence of the sacred: religion, violence, and reconciliation*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Aziz, A., & Funk, N. C. (2001, September). *The role of faith in cross-cultural conflict resolution*. Paper presented at the European Parliament for the European Centre for Common Ground. Retrieved from <http://www.gmu.edu/programs/icar/pes/ASNC83PCS.htm>
- Barash, D. P., & Webel, C. P. (2009). *Peace and conflict studies* (2nd ed.). California: SAGE publication.
- Burnett-Cargill, C. (2011). Peace and unity. In Christoffer Burnett-Cargill et al. (Eds.), *Peace monitoring: Changing perspectives* (pp. 20–25). Stockholm: Swedish Peace and Arbitration Society.
- Cavanaugh, W. (2009). *The myth of religious violence: Secular Ideology and the roots of modern conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Farouk, O. (1988). The Muslim of Thailand: A survey. In A. D. W. Forbes (Ed.), *The Muslims of Thailand volume 1: Historical and case studies* (pp. 1-30). Bihar: Centre for South East Asian Studies.

- Hayashi, Y. (2015). A Peacebuilding from the bottom: Daily life and local governance in rural Afghanistan. *Islam and Civilizational Renewal: A Journal Devoted to Contemporary Issues and policy Research*, 5(3), 317-333.
- Hick, J. (2005, February). *Religious Pluralism and Islam*. Lecture delivered to the Institute for Islamic Culture and Thought, Tehran. Retrieved from <http://www.johnhick.org.uk/article11.pdf>
- Juergensmeyer, M. (2000). *Terror in the mind of God: The global rise of religious violence*. Berkeley: University of California Press.
- Küng, H. (2007). *Islam: Past, present and future*. Oxford: Oneworld Publications.
- Levitt, P. (2008). Religion as a path to civic engagement. *Ethnic and Racial Studies*, 31(4), 766-791.
- Marty, M. E., & Moore, J. (2000). *Politics, Religion, and the Common Good: Advancing a Distinctly American Conversation About Religion's Role in Our Shared Life*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Parekh, B. (2000). *Rethinking multiculturalism: Cultural diversity and political theory*. Basingstoke and London: Macmillan.
- Pew Research Center. (2011).
- Ruane, J., & Todd, J. (2011). Ethnicity and religion. In K. Cordell & S. Wolff (Eds.), *Routledge handbook of ethnic conflict* (pp. 67-82). London and New York: Routledge.
- Sirisakdamkoeng, P. (2009). The body of knowledge on the South over twenty-six years. In C. Satha-Anand (Ed.), *Imagined Land?: The state and southern violence in Thailand* (pp. 45-72). Japan: Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa (ILCAA).
- Teehan, J. (2010). *In the name of God: The evolutionary origins of religious ethics and violence*. Chichester, U.K.: Wiley-Blackwell.

Wimmer, A. (2008). The making and unmaking of ethnic boundaries: A multilevel process theory, *American journal of Sociology*, 113(4), 970–1022.

Yusuf, I. (2007). *Faces of Islam in southern Thailand*. (Working paper no.7). Washington, D.C.: East-West Center Washington.